

HEEMTUIN DE ZOMP OOSTERBEEK

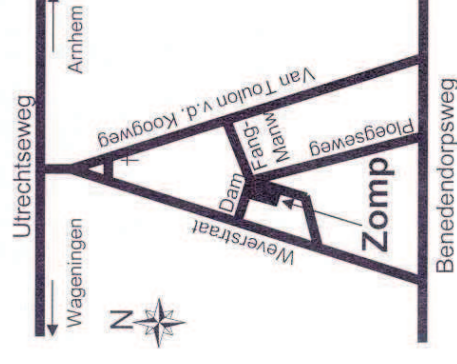

IVN Zuidwest Veluwezoom
www.ivn-zwv.nl

IVN

Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu.

Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 180 plaatselijke afdelingen en elf provinciale consulentenschappen. Meer dan 16.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten voor jong en oud, zoals excursies, cursussen, tentoonstellingen en lezingen

uitgave IVN Zuidwest Veluwezoom, mei 2006

► Voorwoord

U hebt een boekje in handen dat u informatie geeft over een bijzonder gebied: heemtuin de Zomp in Oosterbeek. Voordat u zich naar of in de Zomp begeeft eerst wat praktische informatie.

De Zomp is gelegen op de hoek van de Fangmanweg en de Dam en is gratis toegankelijk van 15 maart tot 1 november, van 10.00-21.00 uur. Honden zijn niet toegestaan. In of nabij de Zomp is geen restaurantfaciliteit of toilet, horecagelegenheden vindt u aan de Utrechtseweg.

Voor mindervaliden is de Zomp beperkt toegankelijk door de sterke hoogteverschillen; rolstoelen en kinderwagens kunnen wel op het uitkijkpunt vlak na de ingang komen.

U kunt de Zomp vanaf de Utrechtseweg per bus bereiken met lijn 1 en 86, halte Weverstraat; of vanaf de Benedendorpsweg met lijn 50, halte van Toulon v.d. Koogweg. Vanaf de bushaltes is het nog ca. 8 minuten lopen. Hiernaast vindt u een plattegrond van de omgeving. Na de ingang vindt u een informatiepaneel waarop elke maand staat aangegeven welke planten bloeien.

Voor meer informatie verwijzen wij u naar:

* de Zomp-website ([HTTP://SURF.TOZOMP](http://surf.tozomp))

zie achterin dit boekje op blz 18

* IVN Zuidwest Veluwezoom ([WWW.IVN-ZWV.NL](http://www.ivn-zwv.nl))

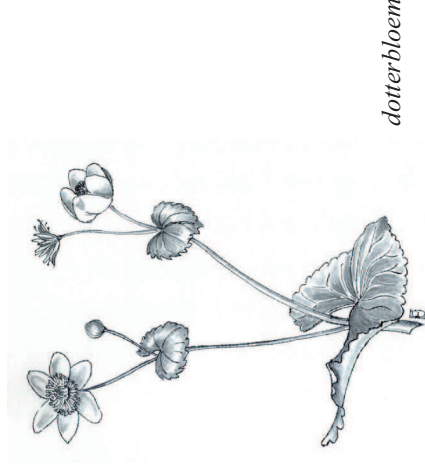
* de gemeente voorlichting

* WWW

► Inleiding

De Zomp is een moerassig gebied in de bebouwde kom van Oosterbeek. Het is ingericht als heemtuin en ligt in het Zweiersdal, aan de voet van de Dam en evenwijdig aan de Fangmanweg. Het is een oase van rust met een schat aan planten en dieren. Bij een inventarisatie in 1995 werden 175 plantensoorten aangetroffen !

Dit boekje kan als leidraad dienen bij de ontdekking van dit prachtige stukje natuur. Achter de namen van planten, bomen en struiken staan zoveel mogelijk de bloemkleur en de bloeimaanden (bijv. roze 7,8). Wij raden u aan een boekje met afbeeldingen van wilde planten mee te nemen, zodat u desgewenst de planten kunt opzoeken.

Een heemtuin is een tuin met wilde inheemse planten. Planten die spontaan opkomen en van nature hier thuishoren krijgen een kans om hier te groeien. Ook worden planten, die in deze omge-

ving thuishoren maar zich niet spontaan vestigen, aangeplant. Daarbij vertoont de vegetatie veel dynamiek: planten verschijnen en verdwijnen ook vaak weer.

In het midden van de Zomp ligt een vijver; deze is gevuld met kwelwater en in de winter relatief warm, waardoor minder ijsvorming plaatsvindt dan elders; dit kan gevaarlijk voor kinderen zijn. De vijver wordt gevoed door de bronnen rondom de vijver en aan de voet van de Dam. De constante wateraanvoer (met een temperatuur van ca. 10 °C) zorgt ervoor, dat aan de lage kant van de vijver de Zuiderbeek ontspringt, die door de vijvers aan de Benedendorpsweg, langs het oude kerkje en door de uiterwaarden naar de Rijn stroomt.

► Een stukje geschiedenis

De Zomp (zompig = drassig) is van oudsher een moerasgebied in het Zweiersdal. Dit dal is een erosiedal ontstaan in de voorlaatste ijstijd (de Saale-ijstijd) zo'n 150.000-110.000 jaar geleden. Smeltwater stroomde door het erosiedal omlaag richting rivier.

Het water, zoals het nu hier opwelt, komt van ver: de regen, die op de hoger gelegen Veluwe valt, stroomt langzaam in de bodem naar beneden en komt op lagere plaatsen (zoals de Veluwezoom) weer aan het daglicht, opborrelend in de vele bronnen.

In begin dertiger jaren van de vorige eeuw kwam het gebied in eigendom van de gemeente Renkum. Die liet in 1935 de Dam aanleggen als werk-

verschaffingsobject; een brug zou te duur worden. Door deze ingreep werd de Zomp bruusk van de rest van het Zweiersdal afgesneden.

Vanaf 1969 werd op aanraden van dr. ir. H. Doing van de (toenmalige) Landbouw Hogeschool Wageningen bekeken of het gebied in een "heem-park" omgevormd kon worden. In 1978 werd een definitief plan opgesteld voor de aanleg. Na bodemonderzoek werd bepaald welke planten waar een plaatsje zouden krijgen en werden bomen en struiken gepoot en kruidachtige planten gezaaid. In 1982 kon heemtuin de Zomp voor het publiek opgesteld worden.

In 1997 heeft IVN afdeling Zuidwest Veluwezoom het beheer van de Zomp overgenomen van de gemeente Renkum. Het onderhoud gebeurt tegenwoordig door vrijwilligers. Een ieder die wil kan meewerken: leden van de IVN werkgroep Zomp, omwonenden en mensen die het gewoon fijn vinden om te werken in de natuur. Men werkt volgens een beheer- en onderhoudsplan uit 1996, opgesteld door de Beleidsgroep Ontwikkeling Zomp van IVN Zuidwest Veluwezoom.

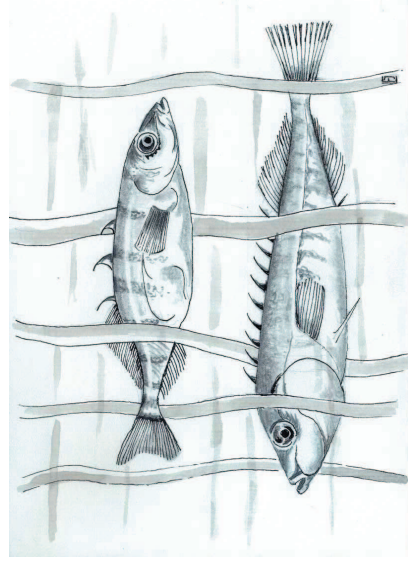
► Indeling van de heemtuin

Omdat het terrein in de Zomp ondanks de geringe oppervlakte van ca. 3500 m² van nature grote verschillen vertoont in bodemgesteldheid, hoogte, vochtigheid en bezonning is het mogelijk de tuin in verschillende ecologische groepen te verdelen (A t/m J). Dit is te zien op het informatiepaneel bij de ingang en op de plattegrond achterin dit boekje.

Legenda

- A droge, voedselarme bossen
- B droge tot vochtige voedselrijke bossen
- C vochtige tot natte voedselrijke bossen
- D bronbos
- E oevervegetatie
- F vochtige tot droge heide
- G struweel van droge gronden
- H vijver
- J stinzeplanten

De delen A, B en G zijn relatief droog, terwijl het gebied om de vijver – C, D, en E – vochtig en veenachtig is door het kwelwater van de bronnen. In het deel J staan sinds 2004 kalkminnende stinzeplanten. Hier wordt nog wel geëxperimenteerd. De grond is ter plekke kalkhoudend door uitspoeling van kalk uit de Dam, die is aangelegd met puin.

drie- en tiendoorn stekelbaarsje

De vijver H heeft een goede waterkwaliteit, hoewel er de laatste jaren helaas sprake is van inspoeling van verrijkende stoffen, waardoor overdadige algengroei plaatsvindt. Hier kan men hoofdzakelijk stekelbaarzen aantreffen, alsmede aan de randen amfibieën als groene

en bruine kikkers, padden en salamanders. Door de te lage temperatuur van het water worden hun nakomelingen echter zelden volwassen.

► Een rondje door de heemtuin

U neemt het pad links naar beneden en ziet aan uw linkerkant de vegetatie van de bossen van droge voedselarme grond (A, de meeste bossen op de Veluwe) en aan de rechterkant de vegetatie van droge tot vochtige voedselrijkere bossen (B, bossen van de Veluwezoom). Hier groeit veel klimop op de grond en tegen de bomen omhoog naar het licht; hij bloeit in de vroege herfst en vormt zo een laatste voedselbron voor insecten. De donkerpaarse bessen zijn niet zo geliefd bij vogels. Er staan diverse exemplaren van de hulst (5), waarvan de bladeren vaak zijn aangetast door het hulstvliegje. Dit is een zogenoemde bladmineerder die onder het bladoppervlak het bladmoes wegvreet en een grillig patroon achterlaat.

Ook staan hier taxus, met sombere, donkergroene (giftige) naalden en (giftige) zaden in een rood omhulsel, hazelaar (2), krentenboom (4), lijsterbes (5) en de zomereik (5). De kamperfoelle

(6/7) wordt ook wel boomwurger genoemd: hij slingert zich om vooral dunne boomstammetjes, die hij kan afknellen. De bloemen ruiken (vooral 's avonds) heerlijk.

kamperfoelie

Op de bodem kunt u voorjaarsbloeiers aantreffen, zoals het lelietje van dalen (wit 5), klaverzuring (wit 3/4), bosviooltje (blauw 5), daslook (wit 4/5), dalkruid (wit 5), grootbloemmuur (wit 5), bosbes (roze 5), en wat meer naar beneden wilde hyacint in wit, blauw of roze (4/5), maagdenpalm (lila 4), vingerhelmbloem (roze 3), primula (geel 3) en nieskruid (groen/wit 3). Helemaal onderaan treft u o.a.: bonte dovenetel (geel 5) en lieve-vrouwe-bedstro (wit 5) aan.

Lieve-vrouwe-bedstro (*Galium odoratum*)

Ook wel wiegstro en meikruid genoemd. Bevat een stof die bij het drogen een lekkere hooiachtige geur geeft (bevat cumarine). Vroeger gebruikt voor kussenvulling en zakjes in de linnenkast. Volgens de legende zou Maria de kribbe gedekt hebben met hooi en kruiden. Bij de eerste kreten van het pasgeboren Kind begon het bedstro te bloeien. In de geneeskunde gebruikt

als urinedrijvend middel, bij geelzucht en tegen zwaarmoedigheid.

Beneden aangekomen gaat u rechts en volgt het pad dat links om de vijver gaat. Hier vindt u bronbos (D), een bostype dat voorkomt op zure veengronden met hoge grondwaterstand. De bossen behoren tot de waterminnende families der wilgen en elzen (o.a. de zwarte els); links staan berken (zachte en ruwe). Daar groeit uitbundig het zeldzaam paarbladig goudveil (4), dat schoon bronwater nodig heeft; het bloeit met onopvallende groen-gele bloempjes. Ook speenkruid (geel 4/5) en de forse koningsvaren (7) staan hier: de bruine, rechtopstaande "veren" dragen ontelbare fijne sporen.

heksenkruid

Aan de rechterkant o.a. groot hoefblad (2/3) met enorme bladeren, gele lis (5), watermunt (paars 6), groot heksenkruid (wit 7), valeriana (roze 6/7), teunisbloem (geel 7), grote brandnetel (7), gewone kattenstaart (paars 7), gewone wederik (geel 7) en moerasspirea (roomwit 6/7). We zullen twee planten wat nader belichten:

Echte valeriana (*Valeriana officinalis*)

Deze forse plant groeit graag in een vochtige omgeving; hij bloeit in juni en juli met pluimen roze bloempjes. Valere is Latijn voor gezond zijn, officinalis komt van het Latijnse officina = werkplaats, van de apotheker dus. Het is een zeer geneeskrachtige plant die reeds in de vierde en vijfde eeuw voor Christus gebruikt werd door de Griekse arts Hippocrates. Het uit de wortel gewonnen valeriaanzuur wordt nog steeds gebruikt in slaap- en kalmerende middelen. In de biologisch-dynamische landbouw wordt het als gewasbeschermingsmiddel gebruikt. De geur is wee en onaangenaam. Volgens een legende zou de duivel er tegen geplaat hebben uit nijd over de populariteit van de plant bij de mensen. Die trekken zich echter van deze geur niets aan!

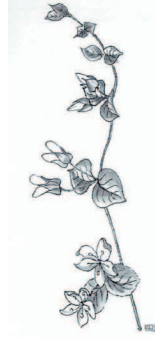
Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*)

Een hoge, vochtminnende plant met pluimen zeer geurige, roomwitte bloempjes. De oude Latijnse naam was Regina prati = koningin der weide: in Frankrijk heet de plant nog steeds reine des prés, in Engeland queen of the meadow. De plant bevat salicylzuur (ook gebruikt in aspirine) en werd vroeger aangewend tegen griep, reuma en buikkramp. In de homeopathie wordt het gebruikt om gewrichtsreuma en jicht te behandelen.

Nu gaat u de brug over. In dit deel groeit de vegetatie van (C) vochtige/natte voedselrijke bossen (in beekdalen en langs rivieren). In de boom/struiklaag o.a.: populier, es, hazelaar en inlandse vogelkers (5), die met trossen witte

bloempjes bloeit en niet verward moet worden met de Amerikaanse vogelkers, die ook wel "bospest" wordt genoemd omdat hij woekert in onze bossen op de zandgronden.

Op de grond: brede stekelvaren, bosanemoon (wit 4), ook wel "achterum kiekertje" genoemd omdat de bloem met de zon meedraait, maagdenpalm, penningkruid (geel 5/7), dagkoekoeksbloem (roze 5/6), kruipend zene-groen (paars 5), moerasrolklaver (geel 7).

penningkruid

Langs de vijver kunt u aantreffen: adderwortel (roze 5/9), Kievitsbloem (4) een plant waarvan de bloemen een heel bijzonder roze/paars ruitjespatroon hebben; deze plant is zeer zeldzaam en wordt helaas nogal eens door bezoekers geplukt, niet doen a.u.b. ! Verder dotterbloem (geel 4), koninginnekruid (roze 7/10), wilgenroosje (roze 7), koekoeksbloem (roze 6/8), Jacobskruiskruid (geel 6/10) en ratelaar (geel 5/8). Een lastig "onkruid" is heermoes, een lid van de paardenstaartfamilie, gelede en vertakte groene stengels die overal tussendoor opschieten.

Koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*)

Ook wel leverkruid genoemd, een lid van de grote Compositietenfamilie, waar ook de paardebloem toe behoort. De bladeren doen denken aan de

bladeren van de hennepplant (cannabis), vandaar de naam. De ontelbare kleine, roze bloemen bevatten veel nectar en worden daarom graag bezocht door vele soorten zweefvliegen, bijen en vlinders. De plant wordt al zeer lang gebruikt in de geneeskunde omdat hij zweet- en urineafdrijvende, laxerende en wondhelende eigenschappen heeft.

Staande op de tweede brug, ziet u aan de overkant rechts in het braambos: prachtfraamboos (4/5), de mooie, rozerode klokvormige bloemen steken duidelijk af tegen de witte bloemen van de braam.

U gaat over de brug en dan links: hier bevindt zich heidevegetatie (F): rechts van het pad vegetatie van droge heide met o.a. struikheide (roze 8), jeneverbess, gewone brem (geel 5), Duitse brem (geel 5), gaspeldoorn (geel 3/5) en de grote pollen van het pijpenstrootje, een grassoort. Heel kleine, weinig opvallende planten aldaar zijn liggend hertshooi (geel 7/8) en kleine leeuwenklauw (geelgroen 5/10).

Links van het pad vochtige heidevegetatie met gagel (4/5), beenbreek (geel 7/8), lavendelheide (roze 8), veenbess (roze 5/8) met grote rode bessen, dopheide of erica (roze 6). Ook staat hier de kruipwilg (3/5), een zeer toepasselijke naam voor deze boom.

Gagel (*Myrica gale*)

Deze struik komt niet veel meer voor in ons land; hij is kenmerkend voor het vochtige heidelandschap, waarvan door ontginning en ontwatering in

ons land maar weinig is overgebleven. De struik is tweehuizig, dat betekent dat de mannelijke en de vrouwelijke bloeiwijzen, de katjes, op aparte struiken groeien. Gagel heeft een lekkere, kruidige geur en is eeuwenlang – ondanks strenge verboden – gebruikt om bier te kruiden, in plaats van hop; het zou roesverwekkend zijn. De bladeren werden vroeger tegen huidziekten gebruikt.

Aan het eind van het pad staat een bank. Hierachter ligt een omgevallen vogelkors die al jaren doorleeft en elk voorjaar uitbundig bloeit. Bij de bank staat pinksterbloem (lila 4/5), waardplant voor de rupsen van de oranjetip, een mooie vlinder die haar eitjes op bepaalde soorten van de kruisbloemfamilie afzet. Look-zonderlook en pinksterbloem zijn haar favorieten.

Rechts van de bank: (J) stinzeplanten, planten die niet inheems zijn, maar die eeuwen geleden bij buitenplaatsen werden aangeplant en van daaruit verwilderd zijn. In dit stuk wordt geëxperimenteerd. Er staat b.v.: vergeet-mij-niet (blauw 5),

donkere ooievaarsbek (donkerrood 5), longkruid (eerst roze dan lila 4/5), hondsdrif (paars 4/8) ook wel "kruip-door-de-tuin" in de volksmond, akelei (5), kleine pimpernel (5), hartgespan (rood 5), Fuchs kruiskruid (geel 6/7), gestreepte leeuwenbek (7/8), hondspeterselie (wit 8), echte dovenetel (geel 4/6) en vingerhoedskruid (roze, rood, geel of wit 5/10).

U houdt nu rechts aan en gaat de (rechter) trap op langs de heide. Links (G) struweel dat achter de duinen en soms langs de grote rivieren voorkomt.

Links: kardinaalsmuts (wit 5), met opvallende roze met oranje vruchten. Kardinaalsmuts wordt

kardinaalsmuts

vaak kaalgevreten door de rupsen van de stippelemot, die je er in groten getale in spinsels op aan kunt treffen (de struik gaat er niet dood aan); hondsroos (roze 5/7), eenstijlige meidoorn (wit 5), bosaardbei (wit 5) eenbloemig parelgras (5), mansoor (bruinrood 3/5), Geiderse roos (wit 5/6)

met in de nazomer trossen prachtige, helderrode bessen.

Rechts Duitse brem (geel 5), tormentil (geel 6/7), valkruid (geel 6/7), muizenootje (geel 5/10) dat een waar tapijt kan vormen, en bosaardbei.

Boven aangekomen kunt u even op de bank genieten van het uitzicht alvorens de trap naar beneden te gaan naar de vijver toe: links jupaspenning (paars 4/5), zeepkruid (roze 7/9), en rechts: cipreswolfsmelk (geel 5/8) en alweer bosaardbei.

Onder aangekomen linksaf over het knuppelpad langs de vijver: Hier ziet u het kweilwater uit de helling komen (E). Langs de vijver valt vooral het groot hoefblad op.

Groot hoefblad (*Petasites hybridus*)

Ook wel "paddenbladeren" genoemd, lid van de Compositiefamilie. Het is een zeer forse plant die in de nawinter bloeit met dikke stengels met talrijke vaalroze bloempjes. De plant is tweehuizig (zie gage) en groeit in grote groepen met alleen

groot hoefblad

mannelijke of alleen vrouwelijke planten. De bestuiving door schaarse, vroege insecten is daardoor vaak moeilijk.

De plant verspreidt zich dan ook meestal door zijn wortelstok. Het uitgebreide wortelstelsel en de uitlopers vormen een stevige, levende oeverbeschoeiing. De plant is voor vroege insecten een belangrijke stuifmeel- en nectarbron: hommels, bijen en citroenvlinders weten hem te vinden. Na de bloei komen de enorme bladeren, die graag gegeten worden door verschillende soorten slakken, waaronder het kleine, spitse barnsteenslakje. De wortelstok werkt slijmoplossend, zweet- en urinedrijvend en krampwerend. De bladeren zijn wondgenezend.

Verder staat langs de vijver nog: verschillende soorten wilg (2/3), waterkers (wit 5), moeraszegge (5/6), smeerwortel (paars en wit 5/8), moerasanddoorn (paars 7/8).

Links op de helling vegetatie van de vochtige (beneden) tot droge (boven) voedselrijke bossen (C) naast elkaar mannetjesvaren en wijfjesvaren: ze lijken erg op elkaar, maar wijfjesvaren heeft een fijner uiterlijk door meer inkepingen. Longkruid, sleutelbloem (geel 4), bosandoorn (violet 6/9) kunt u er ook zien.

Smeerwortel (*Symphytum officinale*)

Wordt ook wel heelwortel en spekwortel genoemd. Is algemeen langs waterkanten en op vochtige gronden

Ook deze plant heeft in zijn naam officinale: planten met deze soortnaam zijn eeuwenoude

artsenijgewassen. De wortel bevat een dikke substantie en werd – fijngewreven – gebruikt op wonden, aderontstekingen en bloeduitstortingen. In de homeopathie wordt het gebruikt voor behandeling van zwellingen en kneuzingen, ter

smeerwortel

voorkoming van littekenweefsel en tegen pijn bij brandwonden. Zalf, uit de wortel bereid bevordert het samengroeien van botweefsel bij botbreuken (wetenschappelijk bewezen). In de cosmetica wordt het gebruikt in crème tegen kraaienpotjes.

De bijnaam hommeldoorn is als volgt te verklaren: de lampionvormige bloempjes zijn nectarrijk. Hommels zijn echter te dik om in de bloem te kruipen, dus moeten ze inbreken: zij knagen aan de bovenkant van de bloem een gaatje en kunnen zo de nectar opzuigen. Deze gaatjes zijn goed zichtbaar.

U kunt bij de splitsing naar links gaan en weer omhooglopen over de helling van de Fangmanweg, of nog eens langs de vijver lopen en na de stinzenhoek de linkertrap omhoog nemen om naar de uitgang te gaan. Via dit kleine pad loopt

u op de helling van de Dam. Hier zijn bomen en struiken aangeplant om de Dam aan het zicht te onttrekken. Langs het pad groeit o.a. eikvaren, salomonszegel (wit 5), een- en tweestijlige meidoorn en sporkehout (wit 5/9). Deze laatste wordt ook wel vuilboom genoemd: de schors heeft een laxerende werking. Het is de waardplant van de citroenvinder. Zij legt haar eitjes op de takken en haar rupsen leven van het blad. Om de stammetjes van bomen en struiken slingerd zich kamperfoelie.

Het spreekt vanzelf dat in een gebiedje met zoveel variatie in vegetatie veel soorten vogels voorkomen o.a.: roodborst, winterkoning, jiftjaf, fitis, staartmees (nestelend in de jeneverbes), goudhaantje, koolmees, pimpelmees, ekster, gaai, zwartkop, merel, vink en ijsvogel. Soms zijn er eenden in de vijver en er staat ook wel eens een blauwe reiger te vissen.

De zangvogels komen af op de vruchten van planten, bomen en struiken en natuurlijk ook op de insecten. Deze zijn goed vertegenwoordigd: diverse soorten bijen, hommels, vlinders, kevers, libellen en waterjuffers, vliegen, muggen, alsmede diverse soorten spinnen.

Wij hopen dat u genoten heeft van uw rondje door de Zomp, niet alleen van de flora en fauna, maar ook van de rust die er in deze kleine oase midden in Oosterbeek heerst.

Onderstaande informatie is te vinden op:

[HTTP://SURF.TO/ZOMP](http://SURF.TO/ZOMP)

Hoe de Zomp te bereiken?

Plattegrond van de Zomp

Geschiedenis van de Zomp

Agenda en Dagboek van de Zomp

Inventarisatie van planten in de Zomp

Bijzondere planten in de Zomp

Inventarisatie van vogels in de Zomp

Inventarisatie van paddestoelen in de Zomp

Inventarisatie van mossen in de Zomp

Rapport Beleidsgroep Ontwikkeling Zomp

Overzicht van heemtuinen in Nederland

Internet sites over planten en tuinen in NL

Wandel- en Fietsroutes in Nederland

► Gebruikte literatuur

Nederlandse ecologische Flora, Drs. E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra.

De Zomp, afd. Groenverzorging Dienst gemeentewerken Renkum.

Folder "Heemtuin de Zomp", gemeente Renkum.

Folklore van wilde planten, P. van Wersch

vuurgoudhaantje

► Colofon

Tekst en samenstelling:
Jone Nuis en Frits Leusink

Afbeeldingen: Frits Leusink

Productie: Hubert Mettievier Meijer

Druk: Drukkerij Modern, Bennekom

Uitgave: IVN Zuidwest Veluwezoom,
tweede druk mei 2006

WWW.IVN-ZWV.NL

Heemtuin de Zomp

Legenda

- A droge, voedselarme bossen
- B droge tot vochtige voedselrijke bossen
- C vochtige tot natte voedselrijke bossen
- D bronbos
- E oevervegetatie
- F vochtige tot droge heide
- G struweel van droge gronden
- H vijver
- J stinzeplanten
- ..... grens eenheden

